

prof. dr hab. Paweł Czubik
Kierownik Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego i Europejskiego
Instytut Prawa, Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa
Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

**Recenzja osiągnięć naukowych
w postępowaniu habilitacyjnym doktora Łukasza Kazimierza Kułagi
(Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)**

1. Wprowadzenie

Niniejszą recenzję przedkładam jako osoba wyznaczona w dniu 25 kwietnia 2022 r. uchwałą nr Z.4000.43.2021.13.GS Prezydium Rady Doskonałości Naukowej wydaną na podstawie art. 221 ust. 4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2021 r., poz. 478 ze zm.) recenzentem w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego drowi Łukaszowi Kazimierzowi Kuładze (dalej jako Kandydat, Autor lub Habilitant).

W dniu 9 maja 2022 r. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Prawa i Administracji, Instytut Prawa (dalej jako UKSW) jako podmiot habilitujący dostarczył mi dorobek Kandydata wraz z niezbędną dla sporządzenia recenzji dokumentacją.

Ustawa z dnia 20 lipca 2021 r. prawo o szkolnictwie wyższym (dalej w treści recenzji jako ustawa) precyzuje w art. Art. 219:

„1. Stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

1) posiada stopień doktora;

2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub

b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

2. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego.

3. Obowiązek publikacji nie dotyczy osiągnięć, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych.”

Zadaniem recenzenta jest tym samym ocena osiągnięć i dorobku habilitanta w świetle wyżej wymienionych przepisów ustawy. Przyjęty w recenzji porządek analizy będzie

odpowiadał kryteriom ustawowym i porządkowi wskazanemu w ustawie. Pozostałe kwestie (poza kryterium ustawowym) zostaną ujęte *in fine* recenzji. Ocena zostaje przeprowadzona na podstawie załączonego do wniosku autoreferatu oraz dostarczonych przez Habilitanta kserokopii tekstów naukowych Jego autorstwa. Należy podkreślić przy tym wysoką przejrzystość przedstawionego przez Habilitanta układu materiałów, jak także rzetelność zastosowanego sposobu ich omówienia w autoreferacie.

2. Kariera naukowa Habilitanta

Habilitant spełnia warunek formalny określony w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy posiada bowiem stopień naukowy doktora nauk prawnych. Do autoreferatu załączono odpis dyplomu UKSW z 28 maja 2015 r. wskazujący, iż dnia 16 listopada 2014 r. Łukaszowi Kazimierzowi Kuładze urodzonemu 8 czerwca 1982 r. w Tomaszowie Mazowieckim na podstawie przedstawionej i obronionej rozprawy doktorskiej zatytułowanej „*Traktowanie sprawiedliwe i słuszne a minimalny standard traktowania w międzynarodowym prawie inwestycyjnym*” został nadany przez Radę Wydziału Prawa i Administracji stopień naukowy doktora nauk prawnych, zaś w przewodzie doktorskim promotorem był prof. dr hab. Cezary Mik, a recenzentami prof. dr hab. Jerzy Menkes i prof. dr hab. Janusz Gilas.

Warto podkreślić wykształcenie Kandydata nie tylko w zakresie nauk prawnych (w 2006 r. uzyskał tytuł magistra prawa na Wydziale Prawa UKSW na podstawie pracy magisterskiej: „*Środki odwetowe w prawie międzynarodowym*”, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Cezarego Mika) lecz również w zakresie stosunków międzynarodowych / politologii – w tym samym roku 2006 uzyskał tytuł magistra w tym zakresie w Instytucie Stosunków Międzynarodowych, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie pracy magisterskiej „*Zasada przezorności w prawie międzynarodowym*”, napisanej w Zakładzie Prawa i Instytucji Międzynarodowych pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Symonidesa

3. Ocena osiągnięć naukowych (dorobku naukowego) Habilitanta

Art. 219 ust. 1 pkt 2 wskazuje przesłankę ogólną nadania stopnia doktora habilitowanego kandydatowi w postaci posiadania „w dorobku osiągnięć naukowych (...) stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny”. W tym kontekście należało poddać ocenie dorobek naukowy dra Ł.K. Kułagi. W recenzji nie odniosę się do dorobku przeddoktoratowego (niezbyt zresztą rozbudowanego), ograniczając się do właściwego z perspektywy ocenianej materii dorobku ogłoszonego drukiem pomiędzy nadaniem tytułu doktora a złożeniem wniosku habilitacyjnego. Jednocześnie dorobek wyodrębniony przez Habilitanta jako wchodzący w skład cyklu artykułów stanowiących znaczny wkład w rozwoju prawa międzynarodowego omówiony zostanie w pkt. 4 poniżej.

Na wstępie należy wszelako zaznaczyć, że nie jest to niestety dorobek imponujący pod względem liczby publikacji i objętości. Jest to z pewnością jego wada. Habilitant jest autorem blisko 40 artykułów naukowych i rozdziałów w publikacjach zbiorowych (nie licząc 10 artykułów zakwalifikowanych w ramach cyklu tematycznego, o którym mowa dalej w pkt. 4) – z czego 9 publikacji to publikacje przeddoktoratowe. Natomiast istotną zaletą dorobku naukowego Habilitanta jest jego spora aktualność naukowa, a co za tym idzie istotne oddziaływanie na rozwój współczesnej nauki prawa międzynarodowego. Kilka tekstów Habilitanta dotyczy norm dotyczących użycia siły w prawie międzynarodowym i ich zmian. Autor poświęca uwagę koncepcji *responsibility to protect* w kontekście użycia siły zbrojnej, poświęca wiele uwagi zagadnieniom użycia dronów w konfliktach zbrojnych, także w przypadku zwalczania terroryzmu (kwestia ta zyskała, w związku z napaścią Rosji na Ukrainę,

obecnie powszechne zainteresowanie – należy podkreślić swoisty profetyzm Autora, który zajął się tym zagadnieniem zanim stało się tak bardzo naukowo „modne”). Autor problematykę tę ocenia patrząc także przez pryzmat ochrony praw człowieka. W jednym z tekstów Autor udowadnia, iż nastąpiła zmiana w rozumieniu prawa do samoobrony poprzez akceptację jego stosowania w odpowiedzi na atak podmiotu niepaństwowego na gruncie Karcie Narodów Zjednoczonych i międzynarodowego prawa zwyczajowego. Rozważania zawarte w tekstach naukowych dotyczą także odpowiedzialności państwa za nielegalne użycie siły (Autor szczegółowo analizuje prace Komisji Prawa Międzynarodowego w tym zakresie). Problematykę użycia sił zbrojnych Autor oceniał także z perspektywy prawa polskiego, prowadząc badania prawnoporównawcze na tle rozwiązań prawnomiędzynarodowych. W tekście na ten temat („*Użycie polskich sił zbrojnych poza granicami państwa*”) Autor podnosi wnioski *de lege ferenda* dotyczące zmiany art. 136 polskiej Konstytucji. Ciekawe i aktualne teksty Habilitanta dotyczą zagadnień prawa kosmicznego - tej dziedziny *iuris gentium* Autor jest zresztą wierny od lat – kilka interesujących tekstów Autora powstało jeszcze przed doktoratem. Pracę nad prawem kosmicznym kontynuował również po doktoracie i dziedzinę tę analizuje z perspektywy patrząc zarówno ściśle teoretycznej (jak np. wpływ norm o charakterze *soft law* na rozwój dziedziny), jak i w przewidywalnej przyszłości coraz bardziej praktycznej (jak górnictwo kosmiczne – pozyskiwanie minerałów i pierwiastków rzadkich z ciał niebieskich). Wskazane analogie do prawa morza i wnioski Autora *de lege ferenda* mające swoją podstawę właśnie w negocjowanych przez państwa kwestiach prawnych morskich zasobów genetycznych (wewnątrz czy poza jurysdykcją państwową) stanowią interesujący przyczynek do dyskusji.

W zakresie swoich pól badawczych Habilitant szczególną uwagę poświęca udziałowi polskiej dyplomacji czy nauki polskiej w procesie kształtowania norm prawa międzynarodowego. Także w dorobku Autora znajdziemy teksty dotyczące relacji prawa międzynarodowego i krajowego (np. w zakresie implementacji norm prawa kosmicznego ale nie tylko). Ciekawy tekst Autora (z szeregiem ciekawych własnych przemyśleń) dotyczy immunitetu jurysdykcyjnego organizacji międzynarodowych.

Warto też podkreślić, że Habilitant opublikował w 2016 r. swoją pracę doktorską w formie bardzo interesującej i rzeczowej monografii (pod tytułem tożsamym z tytułem dysertacji). Należy to zdecydowanie podkreślić jako aspekt pozytywny jego dorobku (w nauce polskiej cały szereg prac doktorskich z zakresu prawa nie jest publikowany – co też *per se* daje często świadectwo o ich jakości). Poza rzeczoną pracą doktorską habilitant innych monografii w swoim dorobku niestety nie posiada.

Obecne zainteresowania badawcze (które Habilitant sam określa jako nowe) dotyczą kwestii cyberprzestrzeni jako problemu dla prawa międzynarodowego w tym granic suwerenności państwa w cyberprzestrzeni. Zagadnienie to staje się popularne w nauce prawa międzynarodowego (szereg prac doktorskich z zakresu prawa międzynarodowego poświęcono już rozmaitym aspektom tej kwestii – niekiedy były one niezłe pod względem meritum).

Generalnie należy podkreślić, że choć dorobek Habilitanta nie jest pod względem ilościowym imponujący, a raczej skromny, to jednak uznać go należy za wystarczający dla potrzeb ubiegania się o kolejny stopień naukowy. Większość tekstów jest bowiem opracowanych w sposób bardzo rzeczowy i precyzyjny. Nawet jeśli wnioski z nich wynikające nie mają charakteru rewolucyjnego dla nauki prawa, to stanowią one bardzo dobrą analizę merytoryczną, na której mogą opierać się badacze konkretnych zagadnień *iuris gentium*. Teksty te są pod względem naukowym dojrzałe, Autora charakteryzuje pewna dyplomatyczna powściągliwość osądów, która nie może być uznana za wadę, nie odbiera ona bowiem tekstom ich niewątpliwiej wartości merytorycznej i nie pozbawia ich wpływu na wspomniany rozwój nauki prawa międzynarodowego publicznego.

4. Ocena przedstawionego cyklu artykułów naukowych

W art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy została określona przesłanka szczególna w postaci posiadania w dorobku osiągnięcia naukowego albo artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: „a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.”

Kandydat zdecydował się na przedstawienie cyklu powiązanych artykułów naukowych – tym samym poddał ocenie dorobek szczególny określony w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ppkt b ustawy. Należy wskazać, że zgodnie z cytowanym przepisem artykuły naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny mają być po pierwsze powiązane tematycznie, po drugie zaś ogłoszone drukiem w czasopismach naukowych lub materiałach objętych wykazami ministerialnymi. Co ciekawe ustawa nie precyzuje liczby (ani objętości) artykułów, które nakładają się na ów cykl - patrząc na kwestię tę z punktu widzenia tradycji uniwersyteckiej wydaje się jednak, że ich liczba, jakość i sposób powiązania muszą być na tyle wyraziste, by dla przeciętnego odbiorcy łatwo wyobrażalne było stworzenie monografii naukowej składającej się z poszczególnych artykułów, jako jej części składowych. Konieczne wydaje się tym samym ustalenie przez ten trybunat wystarczającej liczby tekstów wchodzących w skład cyklu.

Generalnie muszę przyznać, że krytycznie podchodzę do przedstawiania przez Habilitantów z nauk o szeroko pojętym charakterze humanistycznym (do których zaliczyć należy nauki prawne, wbrew wszelkim sztucznym kwalifikacjom ustawowym) osiągnięć naukowych w postaci „cyklu artykułów”. Kilkakrotnie wyrażałem w tym zakresie swoją opinię w recenzjach habilitacyjnych. Po pierwsze rozwiązania ustawowe powinny wpisywać się w istniejącą wręcz wielowiekową tradycję pisania książek habilitacyjnych – które w odróżnieniu od doktoratów (niekiedy publikowanych *ex post*) podlegając obligatoryjnemu ogłoszeniu drukiem *ex ante* pozwalały na ocenę walorów pracy naukowej szerszej grupie badaczy – a nie jedynie recenzentom i członkom komisji habilitacyjnych. Po drugie sam cykl składający się z artykułów jako szczególne osiągnięcie szczególnie często bywa, w kontekście art. 219 ust. 1 pkt. 2 ppkt b) ustawy, swoistym zakłamaniem. Istotą bowiem nauki jest pisanie i publikowanie swoich osiągnięć naukowych – winien tak czynić każdy naukowiec a nie tylko ten, który zamierza wykorzystać ów cykl tekstów dla celów habilitacyjnych. Niestety przepis ten, w przypadku rozmaitego rodzaju miernot naukowych wykorzystywany bywa (i niestety często z sukcesem) do przedkładania zwykłego urobku naukowego jako szczególnego dorobku habilitacyjnego. Choć jestem zwolennikiem ewentualnych stosownych zmian ustawowych *de lege ferenda* zmierzających do eliminacji owego cyklu jako osiągnięcia szczególnego w przypadku habilitacji z nauk humanistycznych i społecznych - w tym prawa, to oczywiście Habilitant w obecnie obowiązującym stanie prawnym miał prawo do przedłożenia artykułów w formie cyklu naukowego – w celu jego oceny, jako odrębnego od reszty artykułów naukowych i szczególnego osiągnięcia naukowego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny.

Na cykl ów – zatytułowany przez Autora *Zmiana paradygmatu w międzynarodowym prawie inwestycyjnym w kierunku zrównoważonego podejścia* (zaś sfinansowany przez Narodowe Centrum Nauki) nakładają się następujące teksty:

1. *W kierunku zmiany paradygmatu międzynarodowych porozumień inwestycyjnych*, Forum Prawnicze 2016, nr 5(37), s. 31-48;
2. *Unia Europejska a zmiana paradygmatu w międzynarodowym prawie inwestycyjnym*, Europejski Przegląd Sądowy 2017, nr 4, s. 4-8;
3. *Udział Polski w transformacji międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Aspekty prawnomiędzynarodowe i konstytucyjne*, Przegląd Sejmowy 3/2018, s. 103-122;
4. *Koncepcja wielostronnego trybunału inwestycyjnego – wyzwania i perspektywy*, Przegląd Prawa Handlowego 2018, nr. 10, s. 23-27;
5. *A brave, new, international investment court in context. Towards a paradigm shift of the ISDS*, Polish Yearbook of International Law 2018, s. 115-140;
6. *Deklaracje interpretacyjne jako instrument transformacji międzynarodowego prawa inwestycyjnego. Ku ograniczeniu aktywizmu sędziowskiego*. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 81(3), 2019, s. 53-69;
7. *Prawo państwa do regulacji a międzynarodowe prawo inwestycyjne. W kierunku zmiany paradygmatu*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2019, vol. XVII, s.11-32;
8. *ISDS During a Period of Transformation. Favoring Domestic Courts and Selective Judicialization in USMCA*, Transnational Dispute Management March 2020, Volume 17 - Issue #03, s. 1-17;
9. *Implementing Achmea. The Quest for Fundamental Change in International Investment Law*, in Polish Yearbook of International Law 2019, s. 227-250 ;
10. *Zmiana paradygmatu w prawie międzynarodowym na przykładzie międzynarodowego prawa inwestycyjnego*, Prawo i Wiąż 2020, nr 4 (34), s. 286-319.

Choć uważam, że przedłożenie cyklu publikacji w przypadku ocenianego Autora stanowi zapewne dowód jego braku czasu, wobec natłoku spraw zawodowych (nie chciałbym oceniać tego jako naukowego lenistwa), ponieważ spokojnie mając taką wiedzę w temacie, jaką niewątpliwie posiada, mógłby opublikować monografię autorską, to muszę wskazać, iż wszystkie artykuły nakładające się na ów cykl:

- 1) zostały ogłoszone drukiem w czasopiśmie punktowanych (na listach MNiSW/MEN w okresie ich ogłoszenia drukiem – tym samym spełniony jest warunek ustawowy odnoszący się do umiejscowienia w wykazach ministerialnych artykułów nakładających się na cykl),
- 2) są ze sobą tematycznie powiązane (nie ma tu merytorycznej przypadkowości ujęcia).

Cykl tychże tekstów mógłby stanowić całościową podstawę dla jednolitej monografii autorskiej – tym samym liczbę artykułów nakładających się na cykl uważam za wystarczającą. Bez wątpienia problematyka, którą zajął się Habilitant w ramach cyklu jest pod względem badawczym ciekawa i budząca szereg wątpliwości teoretycznych i praktycznych, które rozwiązuje Autor.

Pomimo więc, co do zasady mojego krytycznego podejścia do cyklu artykułów jako ustawowego osiągnięcia habilitacyjnego, uważam, że w przypadku dr Kułagi przedłożony cykl naukowy należy postrzegać pozytywnie. Wybór zagadnienia badawczego jest oryginalny, sposób opracowania poprawny. Z pewnością teksty te stanowią wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego publicznego w Polsce.

Przechodząc do oceny merytorycznej tekstów nakładających się na cykl należy podkreślić wyjątkową aktualność zagadnienia, którym zajął się badawczo Autor. Pozornie jedynie może wydawać się, że międzynarodowe prawo inwestycyjne jest zagadnieniem nieco *passé* z uwagi na wewnątrz europejską derogację dwustronnych umów o ochronie inwestycji zagranicznych – tzw. BIT'ów. Autor udowadnia jednakże, że postrzeganie BIT'ów jest mylne, nastąpił bowiem od 1990 r. istotny wzrost tego typu porozumień (co w pewnym stopniu spowodowane było zawieraniem innych umów np. o wolnym handlu przewidujących w swojej

treści rozwiązania charakterystyczne dla BITów). Jednocześnie wskazuje przyczyny swoistej eksplozji roszczeń inwestorów opartych o BIT'y w ostatnich dekadach (w latach 1967-1989 była wszczęta tylko jedna sprawa, od 1990 roku wszczęto ich ponad tysiąc). Przy takiej skali orzecznictwa niewątpliwie rodzi się szereg problemów badawczych, które podnosi i bada Habilitant. Nieobca jest również ta kwestia z perspektywy Polski – będącej jednym z najczęściej skarżonych w arbitrażu inwestycyjnym państw (ponad 30 spraw w ostatnich dekadach). W swoich tekstach Autor bada problematykę międzynarodowego prawa inwestycyjnego, definiując trudności w stosowaniu tego działu prawa i jego zmian w drugiej połowie eksplozywnego okresu jego rozwoju (tj. ostatnich 15 latach). Skupia się na kilku pytaniach badawczych: określa sposób dokonywania zmian w międzynarodowym prawie inwestycyjnym oraz ich charakter, zakłada zmianę paradygmatu w tymże dziale prawa międzynarodowego określając zakres i stabilność zmian. Autor jednocześnie stara się ustalić jakie rozwiązania w procesie przeobrażenia międzynarodowego prawa inwestycyjnego byłyby najbardziej pożądane z perspektywy skutecznego wpisania tego działu prawa w cele zrównoważonego rozwoju, jako przeciwstawne wartościom neoliberalnym na których dotychczas opierały się traktaty inwestycyjne. Podał również analizę wpływ późniejszych porozumień na interpretację traktatów przyznających uprawnienia jednostkom (co jest zagadnieniem niezmiernie ciekawym – nie tylko z perspektywy badanej przez Autora dziedziny prawa międzynarodowego).

Metodologicznie badania Habilitanta wydają się oczywiste – metoda formalno-dogmatyczna i prawno-porównawcza oraz metoda historyczno-prawna są typowymi dla badań prawa międzynarodowego. Nieoczywiste i oryginalne jest wykorzystanie przez Habilitanta metody socjologicznej (czy raczej badań aksjologicznych) w celu określenia wpływu wartości na kształt norm międzynarodowego prawa inwestycyjnego i ustalenia tym samym przyczyn zmian podejścia państw. Pozytywna jest ocena bogatej literatury dotyczącej międzynarodowego prawa inwestycyjnego, wykorzystanej w artykułach jak też wykorzystania źródeł poznania prawa międzynarodowego tj. traktatów oraz orzecznictwa.

Prezentowane w ramach cyklu artykuły można podzielić na trzy grupy tematyczne. Można powiedzieć, że odpowiadają one rozdziałom w ramach monografii. Część artykułów nakłada się na rozdział doktrynalny, część do kwestii sporów sądowych (sporów inwestycyjnych i trybunałów), część wreszcie dotyczy zmian w zakresie regionalnym (przyjętych w efekcie aktywności orzeczniczej i normotwórczej UE). Istnieje wreszcie artykuł porządkujący (mający charakter wstępu/podsumowania dzieła) odnoszący się do zawartego w tytule cyklu paradygmatu (łącznie z próbą zdefiniowania pojęcia) i jego zmiany (uchwycenia chwili w której dochodzi do przedmiotowej akceptacji nowego wzorca). Autor zauważa w swoich tekstach, iż zmiana paradygmatu przejawia się na pięciu płaszczyznach, w których ewolucję norm śledzi (rozszerzenie marginesu swobody państwa do regulacji na poziomie prawa krajowego, eliminacja w treści traktatów norm zbyt proinwestycyjnych, tworzenie traktatowych organów interpretacyjnych celem eliminacji samowoli sędziowskiej, zmiany w zakresie rozwiązywania sporów – alternatywnie: stworzenie wyłącznych płaszczyzn dochodzenia roszczeń na gruncie prawa krajowego, brak możliwości wyboru arbitra przez inwestora, stworzenie dodatkowych reguł proceduralnych w przypadku dochodzenia roszczeń na poziomie międzynarodowym). Autor słusznie wskazuje, że zmiana reguł prowadzi do stanu równowagi pomiędzy uprawnieniami inwestora zagranicznego a wartościami na straży których stoi władza państwa jak ochrona zdrowia publicznego, bezpieczeństwa, środowiska lub moralności publicznej, ochrona socjalna, ochrona konsumenta itp.. Analizuje również czynniki stanowiące przeszkodę w realizacji głoszonej przez niego zmiany paradygmatu. Należy zgodzić się z Autorem, że główną przyczynę w tym zakresie tworzy rozdrobnienie traktatowe międzynarodowego prawa inwestycyjnego – zmiana nie może być osiągnięta poprzez zmodyfikowanie jednego traktatu, jak to bywa w przypadku materii objętej jedynie traktatem

wielostronnym. Generalnie należy z uznaniem wypowiedzieć o wartości merytorycznej przedstawionego cyklu.

Zauważyć mogę jednakże pewne wady formalne recenzowanego cyklu – pytanie o kompletność też wydaje się przy cyklu publikacji zawsze zasadne. Całościowe omówienie zagadnienia w książce pozwala omówić je kompletnie, cykl zawsze wiąże się z ryzykiem pominięcia niektórych kwestii. Jednocześnie brak ogólnego klucza nie pozwala Kandydatowi odeprzeć zarzutów co do zbyteczności omówienia tej lub innej kwestii (co w sumie proste jest w monografii przy uczynieniu stosownych zastrzeżeń wprowadzających). Przy cyklu wnioski są zawsze rozproszone a zbiorcze tezy często trudne do uchwycenia. Wszystkie te mankamenty da się w ten lub inny sposób zauważyć w cyklu dra Kułagi, natomiast wydaje się, że nie da się ich w takiej formule usunąć (nikt bowiem nie pisze artykułów z założeniem, że nałożą się w przyszłości na cykl habilitacyjny), zaś obciążają one głównie ustawodawcę dopuszczającego takie osiągnięcie habilitacyjne. Trudno, wobec treści art. 219 ust. 1 pkt. 2 ppkt b) ustawy, rozstrzygać kwestie te na niekorzyść habilitanta.

Reasumując **cykl habilitacyjny dra Kułagi pt. „Zmiana paradygmatu w międzynarodowym prawie inwestycyjnym w kierunku zrównoważonego podejścia”**, jako **stanowiący znaczny wkład w rozwój dyscypliny należy uznać za spełniający wymogi art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy.**

5. Aktywność naukowa Habilitanta realizowana na więcej niż jednej uczelni

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 3 kandydat do habilitacji musi: *„wykazywać się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.”* Uważam, że ocena w tym zakresie w stosunku do pozostałych wymaganych ustawowo kwestii ma charakter poboczny. Kandydat w świetle ustawy musi wypełnić ów warunek, by ubiegać się o stopień doktora habilitowanego, natomiast nie ma i nie powinna mieć miejsca jakakolwiek ocena stopnia intensywności owej, z natury rzeczy subiektywnej „*istotnej aktywności*”. Mam także poważne wątpliwości czy przepis ten jest zgodny z Konstytucją – można go bowiem postrzegać jako naruszający prawa do zdobywania stopni naukowych przez naukowców działających na wolnej stopie (jako części prawa do nauki / wykształcenia i prawa do badań naukowych) – bez związków z uczelniami (co akurat w przypadku nauki prawa nie jest rzadkie).

Niemniej jednak, nie przesądzając powyższego i będąc związanym domniemaniem konstytucyjności przepisu, a wracając do oceny sytuacji Kandydata **stwierdzam, że wymóg, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 3 ustawy doktor Łukasz Kazimierz Kułaga spełnia.** Poza bowiem etatową działalnością naukową na UKSW aktywny jest naukowo na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pełni bowiem funkcję wykonawcy w projekcie (finansowym przez Narodowe Centrum Nauki – OPUS- 2018/29/B/HS5/01554, okres 30.9.2019r. – 29.9.2022) zatytułowanym *„Zasada wzajemności w prawie międzynarodowym”* kierowanym przez dr hab. Marcina Kałduńskiego z Wydziału Prawa i Administracji UMK.

6. Publikacje niejawne i działalność publiczna

Zgodnie z art. 219 ust. 3 ustawy: *„Obowiązek publikacji nie dotyczy osiągnięć, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych.”* Warto zwrócić uwagę, że część aktywności zawodowej dra Kułagi ma istotny związek z dziedziną prawa międzynarodowego publicznego i związana jest z jego pracą w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. Należy zauważyć, że Autor jest od 15 lat pracownikiem Departamentu Prawno-Traktatowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Jako pracownik DPT MSZ, pełniący także funkcje kierownicze sporządzał szereg ekspertyz i analiz (które z

oczywistych względów nie mogą stanowić przedmiotu oceny habilitacyjnej), wykorzystanych między innymi podczas reprezentowania przezeń Rzeczypospolitej Polskiej w składzie delegacji rządowej na posiedzenia Podkomitetu Prawnego Komitetu ds. Pokojowego Wykorzystywania Przestrzeni Kosmicznej (COPUOS) w latach 2009-2011, 2014 i 2017; w składzie delegacji na 31 Międzynarodową Konferencję Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy Genewa, 28.11-1.12.2011 r.; na XXXVI Spotkanie Konsultatywne Państw-Stron Układu w sprawie Antarktyki (ATCM), Bruksela 20-29 maja 2013 r.; na posiedzenia VI Komitetu Zgromadzenia Ogólnego ONZ w latach 2013-2020; na posiedzenia Grupy Roboczej Rady ds. Prawa Międzynarodowego (COJUR) w latach 2014-2020; na posiedzenia Komitetu Doradców Prawnych Ministrów Spraw Zagranicznych Rady Europy (CAHDI) w latach 2016-2020; na 37 Sesję (1-5.4.2019 r.) oraz 39 Sesję (20-24.1.2020) III Grupy Roboczej (Investor State Dispute Reform) Komisji ONZ do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego (UNCITRAL).

Szczególną wiedzę, jaką Habilitant w zakresie międzynarodowego prawa gospodarczego (w tym inwestycyjnego) posiada, wykorzystywał jako członek delegacji polskiej w procesie negocjacji umów o zakończeniu obowiązywania dwustronnych traktatów o ochronie i popieraniu inwestycji (BIT), uczestnik negocjacji dwustronnych deklaracji interpretacyjnych zawieranych przez RP z niektórymi państwami UE oraz członek delegacji polskiej w procesie negocjacji Deklaracji przedstawicieli Rządów państw członkowskich w sprawie konsekwencji prawnych orzeczenia TSUE (*Achmea*) oraz o ochronie inwestycji w UE z 15.1.2019 r. oraz Porozumienia o wygaśnięciu dwustronnych traktatów inwestycyjnych między państwami członkowskimi Unii Europejskiej, sporządzonego w Brukseli dnia 5 maja 2020 r.

Należy również podkreślić, że w zakresie pracy na rzecz Państwa Polskiego, poza pracą zawodową w MSZ (w tym pracą dydaktyczną w Akademii Dyplomatycznej MSZ w ramach szkoleń cyklicznych z prawa międzynarodowego publicznego dla aplikantów dyplomatyczno-konsularnych i pracowników MSZ wyjeżdżających na placówki dyplomatyczne, pracę od 2008 r. jako sekretarza DKP przy MSZ), podjął się funkcji publicznych jako powołany w 2019 r. przez Prezesa Rady Ministrów członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Ma również szczególne doświadczenie dydaktyczne w pracy dla Krajowej Szkoły Administracji Publicznej – w latach 2013-2014 prowadził tam szkolenia z prawa międzynarodowego.

Co prawda wskazana działalność publiczna nie podlega bezpośredniej ocenie w kontekście procedury habilitacyjnej wydaje się jednak, że może rzutować na całościową ocenę Kandydatury. W przypadku dra Kułagi rzutuje jednoznacznie pozytywnie. Wykorzystanie nauki w pozanaukowej pracy zawodowej i odwrotnie, to stan z perspektywy naukowca idealny. Habilitant taką możliwością dysponuje i w dopuszczalnym zakresie wykorzystuje go w swojej aktywności.

7. Inne aspekty działalności naukowej Habilitanta, działalność dydaktyczna

Podkreślić należy aktywność naukową Habilitanta jako recenzenta w kilku czasopismach naukowych w tym zagranicznych (*International Community Law Review*, *Polish Review of International and European Law*, *Polish Political Science Yearbook*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, *Warsaw University Law Review*). W katedrze, w której pracuje, Habilitant pełni on od 2007 r. funkcję sekretarza Katedry oraz sekretarza seminarium doktorancko-habilitacyjnego prowadzonego przez prof. dra hab. Cezarego Mika. W ramach swoich obowiązków sekretarskich organizował naukowe seminaria wyjazdowe. Ich rezultatem były wieloautorskie monografie tematyczne (których Habilitant, obok prof. Mika, był również współredaktorem).

Warto wspomnieć również, że Habilitant dwukrotnie uczestniczył w letniej szkole prawa międzynarodowego Haskiej Akademii Prawa Międzynarodowego (w 2013 i 2019 r.) a także w 2021 r. w kursie *“International Law of Cyber Operations zorganizowanego przez The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence”*. Z perspektywy przeciętnego współczesnego naukowca, dysponującego dziś już sporymi możliwościami stypendialnymi zagranicą, może się wydawać, że takie zaledwie kilkutygodniowe wyjazdy zagraniczne to niewiele, należy jednak pamiętać, że Habilitant jako jednocześnie pracujący zawodowo w MSZ, musiał realizować te wyjazdy w ramach zapewne urlopu wypoczynkowego, stąd inne, dłuższe wyjazdy i stypendia badawcze nie wchodziły w jego przypadku rachubę. Jeszcze przed doktoratem, w 2010 r. Autor był natomiast stypendystą w Cambridge (stypendium im. B. Winiarskiego w Centrum Prawa Międzynarodowego im. Lauterpachta).

Zauważenia wymaga aktywność dydaktyczna Habilitanta. Prowadził i prowadzi od 2014 r. zajęcia dydaktyczne zarówno na prawie jak i na stosunkach międzynarodowych. Są to ćwiczenia oraz wykłady z przedmiotu podstawowego (prawa międzynarodowego publicznego) jak i przedmiotów specjalizacyjnych (międzynarodowe prawo gospodarcze, polskie prawo stosunków międzynarodowych, rozstrzyganie sporów publiczno-prywatnych w stosunkach międzynarodowych, użycie siły w prawie międzynarodowym, regionalne organizacje integracyjne oraz prawo instytucjonalne UE), część wykładów prowadzona jest w języku angielskim. Pełni funkcje promotora prac licencjackich (wypromował ponad 20 takich prac) oraz recenzenta tychże prac i prac magisterskich. Uważam zakres podejmowanych obciążeń i działań dydaktycznych za wystarczający z perspektywy polskiego naukowca.

Aktywność konferencyjna Habilitanta wydaje się również poprawna, choć niestety nie jest imponująca. Uczestniczył On aktywnie (z referatem) po uzyskaniu stopnia doktora w 9 konferencjach naukowych (przed doktoratem w 4 tego typu wydarzeniach). Zapewne przyczyną nieuczestniczenia w szeregu konferencji środowiskowych w kraju i zagranicą były w przypadku Kandydata inne obowiązki zawodowe.

8. Podsumowanie

Choć w stosunku do dorobku Kandydata Łukasza Kułagi można stawiać pewne zarzuty odnoszące się do jego ilości, nadto brak odrębnej pracy habilitacyjnej również może postrzegany jako swoista wada, to należy zauważyć, że na tle innych habilitacji z zakresu prawa (w tym prawa międzynarodowego), które w ostatnich latach zostały pozytywnie rozstrzygnięte na rzecz wnioskujących (pomimo wręcz rażącego braku dorobku naukowego), przedstawiona Kandydatura jest bardzo dobrą i merytoryczną. Cykl przedłożonych artykułów jest precyzyjnie wzajemnie powiązany i przemyślany, wnosi sporo do nauki międzynarodowego prawa gospodarczego, co pozawala uznać go za podstawę do nadania stopnia doktora habilitowanego. Inne warunki formalne w postępowaniu, wynikające z ustawy, są spełnione.

Tym samym, biorąc pod uwagę całościowo bardzo dobrą ocenę dorobku naukowego, w tym ocenę dorobku habilitacyjnego zawartego w tematycznym cyklu artykułów oraz wysoką ocenę działalności publicznej i okołonaukowej, konkludując ostatecznie - **oceniam jednoznacznie pozytywnie sylwetkę naukową dra Łukasza Kazimierza Kułagi, opowiadając się jednocześnie za nadaniem Mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk prawnych.**

KIEROWNIK
Katedry Prawa Międzynarodowego
Publicznego i Europejskiego
prof. dr hab. Paweł Czubik